

Madame Bovary'nin Türk Edebiyatına Yansımalarından Biri: Bugünün Saraylısı'ndaki Aşşen

A Reflection of Madame Bovary in Turkish Literature: Aşşen in Bugünün Saraylısı

Ferudun AY*

Öz

Gustave Flaubert'in Madame Bovary adlı romanı hem anlatım tekniği hem de başkişinin özellikleri bakımından Realizm'in öncü eserlerindedir. Romanın başkişisi Emma Bovary hem romanın kaleme alındığı yıllarda hem de sonraki dönemlerde, kadının konumu ve toplumsal davranış değerlerinin dışına çıkış bakımından çok tartışılmış bir tiptir. Emma tipinin Türk romanında Aşk-ı Memnu'dan itibaren izlerini görmek mümkündür. Refik Halit Karay'ın Bugünün Saraylısı romanındaki Aşşen'in mutsuzluğu, hayal kırıklıkları, yetişme tarzı ile yaşadığı hayat arasındaki farklılıklar bakımından Emma Bovary ile benzerlikler gösterir. İki kahramanın hayalleri, lüks hayat ve barındırdıkları gösterişli yaşama tarzı bakımından birbirine yakındır. Emma Bovary'nin Paris hayranlığına karşın Aşşen'in İstanbul Beyoğlu'na özlemi bulunmaktadır. Her iki romanın başkişileri aşk karşısındaki tavırları, yetişme tarzları, hayata karşı tutumları ve sonradan elde ettikleri yaşantıları arasında benzerlikleri ile ilgi çekicidir. Başka yönlerden de pek çok ortak noktaları olan bu romanlar ikili bir okumaya uygundur. Bu makalede Emma ile Aşşen arasındaki benzerlik ve farklılıklar ile bunların nedenleri üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türk Edebiyatı, Türk Romanı, Refik Halit Karay, Gustave Flaubert, Bugünün Saraylısı, Madame Bovary, Aşşen, Emma

Dr. Öğr. Üyesi, Bandırma Onyediy Eylül
Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri
Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
Email: fay@bandirma.edu.tr
Orcid 0000-0001-7341-8983

Gönderilme Tarihi / Received Date:
3 Ağustos 2023
Kabul Tarihi / Accepted Date:
29 Eylül 2023

Atıf/Citation: Ay F. (2023).
Madame Bovary'nin Türk Edebiyatına
Yansımalarından Biri: Bugünün
Saraylısı'ndaki Aşşen
doi.org/10.30767/diledeara.1337504

Copyright © 2023
Dil ve Edebiyat Araştırmaları
tded.org.tr | 2023

Abstract

Realism. The protagonist of this novel, Emma Bovary, has been a subject of intense discussion both during the time of its writing and in later periods. The traces of the Emma character can also be observed in Turkish literature starting from Aşk-ı Memnu onwards. In Refik Halit Karay's novel Bugünün Saraylısı, the character Aşşen shares similarities with Emma Bovary in terms of unhappiness, disappointments, and the disparity between the way she was raised and the life she lives. The settings surrounding the dreams of both characters also show similarities in their inclination towards luxurious living. While Emma Bovary admires Paris, Bugünün Saraylısı Aşşen longs for İstanbul's Beyoğlu district. The main characters of both novels are interesting with their similarities in their attitudes towards love, their upbringing, their attitudes towards life and the experiences they acquired later on. These novels, which have much in common in other aspects, are suitable for a dual reading. This article will focus on the similarities and differences between Emma and Aşşen.

Keywords: Turkish Literature, Turkish Novel, Refik Halit Karay, Gustave Flaubert, Bugünün Saraylısı, Madame Bovary, Aşşen, Emma Gustave Flaubert's novel Madame Bovary is considered a pioneering work of

Extended Summary

Gustave Flaubert challenged the assumptions upon which traditional romantic fiction is based in his novel *Madame Bovary*. In this sense, the author expressed his views and personality in his work, going against the expectations of the time. He drew attention in his work to the intellectual weakness of the era by utilizing topics and individuals he considered foolish, and by mocking the classes that portrayed the contradictions in issues and people that he regarded as absurd. Despite the conservatism of the time, his story revolving around extramarital relationships shed light on the reality that was meant to be concealed. Gustave Flaubert, through the concept of the construction of reality in *Madame Bovary*, has also been observed to have addressed the influence of the society's environment, which will be defined as Bovarism in Turkish literature, on the character in the novel, as he portrayed it. In the novel "*Bugünün Saraylısı*", by Refik Halit Karay, Ayşen's character exhibits similarities to Emma Bovary in terms of her unhappiness, disappointments, upbringing, and the disparity between the life she lives. The two heroines share similarities in their dreams, luxurious lifestyles, and the showy manner in which they live. In both "*Madame Bovary*" and "*Bugünün Saraylısı*" the initial formation of the characters marriages prioritizes wealth and morality. In "*Bugünün Saraylısı*" the novel narrates Ayşen's struggles within the context of the upbringing of a merchant's daughter from Anatolia, her desires, her aspiration to enter a different way of life, and her struggles resulting from these dreams and desires. Similar to Emma, she longs for life in the big city. Both Emma Bovary and Ayşen initially build their emotions on materialistic desires. Both characters, instead of being a part of real life, see life as mere movies. Just like Emma, Ayşen's incorrect decisions lead her to an ultimately unhappy life.

In the novel "*Bugünün Saraylısı*", the developments are presented to the reader in an organized manner, interspersed with disruptions. Ayşen's arrival in Istanbul and her desire to enter high society are depicted, similar to the change of location in "*Madame Bovary*" highlighting the gap between Emma's dreams and real life, as well as depicting a social change. Furthermore, the narrative integrates characters and events with the setting. Refik Halit Karay, in "*Bugünün Saraylısı*", presents the change brought about by location, just like Gustave Flaubert did in "*Madame Bovary*." In many respects, Emma Bovary from "*Madame Bovary*" and Ayşen from "*Bugünün Saraylısı*" resemble each other. The similarities and differences between Emma and Ayşen, as well as the reasons behind them, have been widely discussed, drawing attention to the position of women and their departure from societal behavioral norms, in terms of narrative technique and the characteristics of the main characters. As in Gustave Flaubert's "*Madame Bovary*", Refik Halit Karay's "*Bugünün Saraylısı*" has found its place in our literature as a novel that portrays reality through fiction during the period of transition from the Ottoman Empire to the Republic of Turkey. Alongside the beneficial effects of this rapid change, the issue of corruption has also emerged. Both authors have documented characters in their novels who, from the start of the modernization process, become estranged from themselves and are unable to fully embrace the values of the societies they do not truly belong to. Disconnected from reality, Ayşen in "*Bugünün Saraylısı*" and Emma in "*Madame Bovary*" see life not as it is but as they are influenced by movies or the characters they read about in novels.

In "*Madame Bovary*" Emma, determines her behavior, guided by the opportunities offered by her new life, location, and means, while Ayşen, in "*Bugünün Saraylısı*", emerges as an instructive character who exemplifies the changes brought about by the revolution and a person's ability to

transform themselves. Specifically, both authors emphasize the alignment of events with the environment and locations in their narratives. The desires of Emma and Ayşen are part of a series of events that develop in conjunction with their surroundings. The reader is presented with a sequence of events that unfolds in an organized manner, including places, dreams, desires, disruptions, and unhappiness. Just as Gustave Flaubert did in “*Madame Bovary*”, Refik Halit Karay also depicts the changes brought about by location. Both authors provide examples of how people can change based on the opportunities presented by their surroundings.

In the comparison of Ayşen from “*Bugünün Saraylısı*” and Emma from “*Madame Bovary*”, the position of the narrator in the novel and the sequences of events presented in the narrative are also important. In “*Madame Bovary*” Emma’s thoughts are meticulously presented down to the finest details, whereas in “*Bugünün Saraylısı*”, Ayşen is portrayed more through the appearance of Ata Efendi and his surroundings. As a result, the reader is often left to interpret Ayşen to some extent based on their own intuition.

Giriş

Milletler, siyasal, sosyal ve kültürel yapılarını kendi içinde veya başka medeniyetlerin tesiriyle gelişen olaylardan etkilenecek değişim ve gelişimlerini gerçekleştirirler. Benzer durum Avrupa’da Rönesans ve *Hümanizm*’in edebî akımlarının oluşmasında büyük rol oynamıştır. Beraberinde XIX. yüzyıl ilk yarısında ortaya çıkan *Romantizm* akımı, *Klasisizm* akımına bir tepki olarak doğmuştur. Dolayısıyla sanatın, devrin içinde gelişen düşüncenin ve akımların bir öncekine tepki olarak şekillenerek oluşmuştur. Fransa’da doğup Avrupa’yı saran *Klasisizm* gibi düşüncenin eserler üzerinde tesiriyle yeni mahiyetlerin doğuşu ve oluşmasında büyük tefekkürlerin genişlemesinde ilk ortaya çıkışından itibaren tesir etmiştir (Yetkin, 1941, s. 7-8). Türk Edebiyatında ise Batı ile temas kurulmaya başlandığı ve yoğun ilişkilerin geliştiği bir süreçte Tanzimat dönemine ait ilk tercüme ve telif eserlerle *Romantizm* akımı edebiyatımıza girmiştir. Bunlardan başlıcaları Lamartine, J. J. Rousseau, Victor Hugo, Bernardin de Saint Pierre, Alexandre Dumas Pere, Daniel Defoe’nin eserleri Türkçe’ye çevrilmiş ve bu kişiler Tanzimat dönemi sanatçıları tarafından örnek alınmıştır. XVIII. yüzyıl edebî akımların geliştiği dönemde *Realizm*, *Romantizm* akımına karşı Auguste Comt’un ve Hippolyte Taine’in de yer aldığı *Pozitivizm*’den beslenerek gelişmiştir. *Romantizm*, *Santimentalizm* ve hayalciliğini reddeden *Realizm* edebiyatta gerçekliği salt akıl ile önemseyerek tarafsız bir bakış açısıyla olayları ortaya koymayı amaçlamıştır. Gustave Flaubert de *Pozitivizm*’in ve *Realizm*’in ilk gerçek örneğini *Madam Bovary* adlı romanıyla hayattan alınan gerçekleri kurgulayarak yazmıştır. “*Realizm, aynı itiyatları, aynı görüşleri taşıyan, aynı hayatı zaruretlere tâbi olan insanların müşterek ruhunu tasvire ehemmiyet verir*” (Yetkin, 1941, s. 132). Bu minvalde değerlendirilen Gustave Flaubert’in *Madame Bovary* romanı dünya edebiyatının *Romantizm*’den *Realizm*’e geçişinde önemli aşamalardan birisi olarak kabul edilir. *Madam Bovary* romanında, Emma Bovary tipinin iyi veya kötü kadın tipi tanımlamalarının dışında yetiştirme tarzı ile yaşadığı hayat ve kararları arasında mantıklı denilebilecek ölçütler kurulabilen bir roman kahramanı olmasının büyük tesiri bulunmaktadır. Yaşadığı duyguların ve ihanetlerinin bulunduğu hayatla ilgisi onu kesin çizgilerle iyi veya kötü olarak değerlendirmenin dışına çıkarmış ve grileştirmiştir. Bu bakımdan *Realizm*’in ölçütü sayılabilecek insan eylemlerinin yaşamak durumunda kaldığı hayatla mantıksal bağlantısı bulunur teoremi gerçekleşmiştir.

Gustave Flaubert, *Madame Bovary* romanında geleneksel romantik kurmacanın dayandığı varsayımları da zorlamıştır. Bu anlamda yazar eserinde görüşlerini ve kişiliğini yansıtmasına

dair dönemin beklentisine de aykırı davranır. Gustave Flaubert'in devrinde büyüyen çelişkilerin gölgesinde kalmıştır. XIX. yüzyılın Avrupa'sında ilerleme ve eğitim gibi geleneklere topyekûn saldırması, sivri dili ve üstün zekâsını sergilemek için eserlerini bahane eden biri gibi görünse de gerçekte okurlarıyla olan ilişkisinin temelinde bir muğlaklık bulunmaktadır. Gustave Flaubert, aptallık olarak gördüğü konu ve davranışlarla dalga geçtiğı sınıflardan malzeme edinen ve metnin kendisinde bildiğini idrak edebileceğine dair bir yetenek olduğı varsayılarak *Madam Bovary*'deki entelektüel bilgisi zayıflığı, yapmış oldukları zıt olan bir muğlaklık eserinde dikkati çekmektedir (Flaubert, 2013, s. 26). “*Ama bu teşvik edilen muğlaklığın yanında kitap, okurun yargılayarak veya duygusal tatmin amacıyla okumasına da olanak veren yanlı, dogmacı okumalara da müsaite yanlıtıcı bir içtenlikle de yazılmıştır.*” (Flaubert, 2013, s. 41).

Türk Edebiyatında ilk realist eserler Tanzimatla başladığı dönemde Batı edebî akımı çerçevesindeki gelişmelerden etkilenecek Samipaşazade Sezai'nin *Sergüzeşt*, Nabizâde Nâzım'ın *Karabibik* ve Recaizade Mahmut Ekrem'in *Araba Sevdası* adlı romanları bu eserlerin başında gelmektedir. Bu eserler başta olmak üzere *Realizm*'in ilkelerini tam anlamıyla yansıtmaları bakımından realist tasvirler içeriyor olmaları yönüyle dikkate değer bir yere sahip olurlar. Cervantes'in yazdığı ilk edebî roman kabul edilen *Don Kişot* adlı romanı da tespitlerimizi destekler örnekler içeren yazıldığı dönem öncesine okuru götürerek Orta Çağ şövalye hikâyelerini eleştirmekten ileriye giderek yeni bir edebî tür yaratmak için harekete geçtiğini görmekteyiz. Böylelikle Cervantes, romanında eleştiri ve parodiye kullanarak *Don Kişot*'ta hem yeni bir edebî tür hem de yeni bir edebî akım yaratmıştır. *Romantizm* eleştirisinin aynısını *Araba Sevdası* ve *Madam Bovary* romanlarında da görmekteyiz (Noyan, 2016, s. 1852).

Gustave Flaubert, Türk Edebiyatına da tesir etmiş akımların içindeki gerçekçilik akım yazarların birçok eserini beğenmez. Ressamın gerçekçi katı ifadesine itiraz eder. Ancak *Madam Bovary* eseri tıpkı *Champfleury* ile *Duranty*'nin manifestoları ve kurmaca eserleri ve *Courbet*'nin resimleriyle çağdaşlarından olduğı için yeni gerçekçilik akımının örneklerinden kabul edilmiştir (Flaubert, 2013, s. 29- 30). Berna Moran, Türk romanında derinliğı olmayan, karmaşık çok yönlü karakterlerin yaratılmamasından yakınıldığı bir dönemde XIX. yüzyıl romanında Dostoyevski, Tolstoy, Gustave Flaubert benzeri yazarların bireyin kişiliğini yakalamak için onların kendine özgü iç dünyasına yöneldiklerini ve sahnelerken çok çeşitli yönlerinin derinliğini karmaşık tipleri yaratarak vurgulamıştır (Moran, 2008, s. 200). Türk Edebiyatı *Realizm*'e geçiş yaptığı Servet-i Fünun edebî dönemindeki romanlarda Emma Bovary benzerliğinde tipler ortaya çıkmaya başlamıştır.

Realizm'e geçişin örneklerini gösteren *Aşk-ı Memnu*'dan önceki Türk romanında karakterler ve olaylar arasındaki bağı pek görülmez. Gerçekçilerden öğrendiğı karakterlerin kişilikleriyle olaylar arasındaki nedensellik bağıının kurulmasını Halit Ziya Uşaklıgil'in, Balzac, Zola ve Flaubert gibi oluşturduğunu görmekteyiz. Roman içinde aranan olayın gelişiminde tiplerin kişiliklerine bağılılık olayların tipler üzerinde oluşturduğı etkiye göre değışmiştir (Moran, 2008, s. 59). Berna Moran, *Aşk-ı Memnu* romanında Bihter'in, Nihal'in bakış açısından hareketle kötü karakter olarak gösterilmesine bağılamıştır. Berna Moran, Nihal'in bakış açısıyla başlayan olaylar, kocasını yeğeniyle aldatmasının ötesinde ağır kusuru olmayan Bihter'in evde alınan pek çok kararların kendisinin eve gelmeden verilmiş olmasına dikkati çeker ve suçlamayı çok mantıklı bulmaz. Bu yönüyle Bihter'i *Madame Bovary*'ye benzeter. Bihter gibi Emma da kocası Charles Bovary'ye karşı hiçbir şey hissetmez. Hissiz ilişki onu yasak ilişkiye iter. Üç farklı erkekle evlilik dışı ilişki yaşayan ve sonunda intihar eden Emma'nın roman olayları boyunca onu kötü sona iten ve hazır-

layan bir olay verilir (Moran, 2008, s. 58-60). Bu açıdan bakıldığında Bihter'in roman boyunca sebepler dairesinde yaşadıkları ve Emma'nın kötü sona gidişine iten hikâyesinin önemli bir paralellikler içerdiğini görmekteyiz. Bu anlamıyla Halid Ziya Uşaklıgil'in *Aşk-ı Memnu* romanındaki Bihter, birçok bakımdan Emma'yı hatırlatan özellikler gösterir.

Oğuz Atay, *Aşk-ı Memnu* romanındaki Bihter karakteri ile *Kırık Hayatlar* ve *Mai ve Siyah* romanındaki tipler arasında tutunamayan kişiler olarak duygu benzerliği kurar. Ahmet Cemil karakterinde olduğu gibi büyük hayallerin küçük hesaplarla söntüp giden tip benzerliklerine dikkati çeker. Çünkü Ahmet Cemil'in bu gidişi bilinçsizce olmamaktadır. Zayıf iradeleri ve önleyemedikleri kaderlerinin sonucuna yenik düşmüşlerdir. Asıl gerçeklik ve bilinçsizce olan kaderlerine kapılıp gitmekten ziyade sorumlu olduklarını hissederek hareket etmiş olmalarıdır.

Halit Ziya Uşaklıgil'in, Batıya yönelen bilinçli bir aydın olarak eserlerindeki kahramanlar yönelişinde bir temsilci olan Ahmet Cemil, Divan edebiyatının biçim ve ifade anlayışına karşı çıkar ve şiirleriyle değiştirmek istemektedir. Nihal sadece klasik parçalar çalar ve özellikle düğün sahnesinde çalan müzik ile geleneksel hayat içindeki insanların dışında kalır. Melih Bey de geleneksel ahlak anlayışı dışında kalır. Firdevs ve Bihter ise henüz tam Avrupai olamamıştır. Örneğin, yine katıldıkları bir düğünde eğlencelere eşlik eden Bihter ud çalar. Halit Ziya Uşaklıgil, tiplerin karakteristik özelliklerini realist tavır içinde vererek bu bakımdan Türkiye tarihinde de Batı'ya açılış olarak görülen bir dönüm noktasında, devrinin insan karakterini vermekle günümüz ve gelecek Türkiye'sini bu hususta aydınlatmanın yanında 1900'lü yıllarda Türk insanının ruhsal ve düşünce yapısının nasıl ve neler hissettiğini ulusal duyarlılık içinde vermiştir. Ancak karakterlerin duyarlılıkları belirgin değildir. Batı'ya yöneldiğimiz ve bütün kurumlarımızla Batılı olmaya çalıştığımız bir süreçte ıleri sürdüklerimizi de işin içine katarak kahramanları daha iyi tanımlamak gerekmektedir. Fakat, bu anlamda Halid Ziya Uşaklıgil niyetlerini savunmuştur. Günümüze devrini anlatmak için yaptıklarının temelinde iyi niyetli ve samimi biçimde Batılı olmaya çalıştıklarını ve bunu yaparken yapmış olduklarının iyi olanı yapmak olduğunu anlatmıştır. Ancak muktedir olamamışlarsa da suçlusunun niyetleri olmadığı da böylelikle vurgulamıştır. Bu açıklamasını sanat adamında olması gerektiğini düşündüğü alçak gönüllülük ve endişenin tıpkı kahramanlarındaki özelliklerin dahi var olduğunu ifade etmiştir (Atay, 2021, s. 186-190).

Halit Ziya Uşaklıgil'in roman tiplerinin gösterdikleri tepkilerden anlaşılacağı üzere bizim insanımızın yapısındaki isyankâr olmamakla birlikte kendilerini cezalandıran tepkilerini de vermiştir. *Madam Bovary* romanın başkahramanı Emma da aşırı derecede lüks, gösteriş düşkünlüğü, hayalperest, güzel, ihtiraslı, duygularıyla hareket eden, bencil, sorumsuz bir kadın tipi çizilirken *Aşk-ı Memnu* romanında da şöhret, aşk, zenginlik ve büyük hayaller kuran kahramanlar her zaman sevgileri nedeniyle hayal kırıklığı yaşayacakları hissi ile hareket eden ve tepki veren tiplerden oluşturulmuştur. Kadının yaşam içindeki yerini, yaşayış biçimindeki değişimi, Bihter ve Behlül tiplerinin yaşamış oldukları yasak aşk üzerinden verilmiştir. Bihter karakterinin gerçeklerle yüzleşmek zorunda kaldığı, Batılı yaşayışın özentisi ve yasaklı meyveden yiyerek gelişen ve geline sonda duygusal ve psikolojik gerçeklik ortaya konmuştur. Ruh dünyaları çatışan *Aşk-ı Memnu* romanda en trajik unsur ise Nihal'dir.

Aşk-ı Memnu romanında Halit Ziya Uşaklıgil'in tıpkı Wagner çalışmasıyla Chopin gibi olaylar içinde tipleri sembolize etmeye çalıştığını da görmekteyiz. Bihter alaturka-alafranga karışık müzik dinlerken Behlül operet sever. Ama bütün bu farklılıklara rağmen ikisi arasındaki aşkın kapısı açıktır. Çünkü duygusal ve psikolojik gerçeklik olayları bu noktaya getirmeye mahkûm etmek-

tedir. Adnan Bey Batılıdır ama alaturka-alafranga Bihter’i çok beğenir. Romanda gidilen ortam ve gezilen çarşı Batı özentisi mekanlar, mağaza eğlence yerlerinin de adlarıyla sembolize edildiğini görmekteyiz. Batılı olan Pygmalion, BazarAllemand, Konkordiya, Odeon, Lüksemburg, Patriano, Gambrius¹ olaylar geçmektedir. Dolayısıyla Halit Ziya Uşaklıgil, Nihal’i gerçek anlamıyla Batılı kadın tipini göstermektedir. Bihter ise doğunun gerçeklerine dönüktür. (Atay, 2021, s. 190-194).

Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun romanlarında da Emma’nın çeşitli yansımaları görülmektedir. *Ankara*’da Selma, *Kıralık Konak*’ta Seniha, *Nur Baba*’da Niğâr, *Sodom ve Gomore*’de Seniha hatta *Hüküm Gecesi*’nde Saniye birçok bakımdan Emma ile benzerlik gösterir. Necdet Bingöl, Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun romanı *Kıralık Konak* ve *Madame Bovary* arasındaki ilişkiyi Türk romanına *Realizm*’in esasını kuran bir tarz bulundurmasına bağlamaktadır. Çünkü, *Kıralık Konak*’taki Seniha ile *Madame Bovary*’deki Emma arasında kuvvetli bir tip özelliği kaynaklı benzerlik vardır. Emma ve Seniha’nın bariz yanlarından olan ruhen tembel ve boş hülyalarının olmasının yanında buna kabiliyetli tiplerdir. İkisinin de bilmedikleri uzak şehirlere ve yerlere gitmek gibi romantik hayalleri vardır. Aynı ruh hali içinde olan Emma ve Seniha “*Bovarysme*” tutulmuş yanlış yollara sapmaya meyilli, kendi hayatlarını hayalleriyle alt üst eden kadınlardır (Bingöl, 1944, s. 12-13). Modernleşmenin vitrini olarak şehrin içinde gündelik yaşam içine kadar giren Modern Türk insanının yaratmak amacının neticesi olarak görmek yanlış olmasa gerek. Devlet daireleriyle başlayan değişim romanlara konu olacak hadiselerle Batı standartlarında yaşayış ve kişileri beraberinde oluşturmuştur (Deren, 2022, s. 386-387).

Osmanlı Devleti’nden Türkiye Cumhuriyeti’ne geçiş sürecinin getirdiği hızlı değişimin faydalı etkilerinin yanında oluşan yozlaşma meselesi, Tanzimat’tan bugüne garp ile şark arasında sıkışmış insanımız içindeki tipleri Refik Halit Karay gözlemleriyle romanlarında tanıklık edecek karakter olarak kayda almıştır. Roman karakterleri yenileşme sürecinden başlayarak kendisi olana yabancılaşan ve hiç ait olmadığı toplumların değerlerini de tam olarak benimseyemeyen farklı tiplerden oluşmaktadır. Refik Halit Karay’ın *Bugünün Saraylısı* romanında Ata Efendi ve Ayşen ile tipleriyle tam da bu noktaları okuyucuya anlatılır. Aslında anlatılan ne Ata Efendi’nin gizli aşkıdır ne de sürekli duyguları değişen Ayşen’dir. Roman, II. Meşrutiyet sonrasında değişen insan ve yaşama tarzı değişimidir. Refik Halit Karay bunu, Emma Bovary ile benzerlik gösteren bir genç kız Ayşen’i de kurguya dâhil ederek yansıtmaya gayret etmiştir.

Tanzimat edebiyatından bugüne bahsettiğimiz konu ve tipler üzerine örnek verilecek roman ve konularla bu sayıyı çoğaltmak mümkündür. Değişim, ne istediğine karar verememe, yetişme tarzı ile arzu ve istekleri arasında bocalama; ilk örneklerini Tanzimatla veren, Servet-i Fünun ile tam anlamıyla ele alınıp II. Meşrutiyet dönemi ile devam eden Türk romanındaki kadın tiplerinde çok etkili olmuştur. Bu özellikler, Dünya edebiyatında ilk olarak Gustave Flaubert’in *Madam Bovary* romanındaki Emma Bovary tipi ile okuyucunun karşısına çıkar.

Hayaller ve Hayatın Gerçekleri Arasındaki Emma ve Ayşen

Batı edebiyatının ilk realist romanı olarak kabul edilen *Madam Bovary*, romantik kitaplar okuyarak duygu ve hayal dünyasını besleyen bir genç kız olan Emma Bovary karakterinin gerçeklikten kopuk yaşamında bütün hayatının alt üst olmasını konu edinmiştir. Gustave Flaubert, roman kişisi Emma Bovary’in romanlarda okudukları üzerine hayal kurup hayatını kurgulaması

¹ İstanbul Beyoğlu’nda çeşitli lokanta, otel, lokal ve mağazalar.

ile gelişen olaylar üzerinden romantik edebiyatın eleştirisini yapmaktadır. Taşra burjuva yaşam biçiminin de eleştirildiği Emma Bovary tipi, okuduğu kitaplar üzerine adım adım yıkıma sürüklenirken öyküsünde kurduğu hayaller ve sonrasında uğradığı hayal kırıklıkları açısından romantik edebiyatın eleştirisinin yanında geniş anlamda değerlendirmelerin de yapıldığı görülmektedir. Gustave Flaubert, Emma Bovary roman karakterine maddi nesnelere dünyasının hikâyesini de anlatır. Roman olaylarıyla “gerçeği”, bilindik bayağılıklarıyla kabul eder görünse de insanların daha hakikatli somut olduğuna kanaat edilecek benzersiz bir deneyim yaşatır. *Madame Bovary*, yalnızca Gustave Flaubert'in “gerçekçiliği” yaşadığı akım içinde gelişimini böylece okuyucuya göstermiştir (Flaubert, 2013, s. 40). *Madame Bovary*, romanı tam olarak içinde yaşadığı toplumsal çevreyi de yansıtabilecek biçimde amacına uygun gerçeklik dersi alan Emma karakterini böylelikle yaratmıştır (Çıkla, 2002, s. 120). *Madame Bovary*'deki gerçeklik tesirinin Türk Edebiyatında *Bovarizm* (*Bovarizm*) olarak adlandırılan benzer tiplerin tanımlanmasıyla oluştuğunu görmekteyiz. Yakup Kadri, Gustave Flaubert roman kişisi Emma Bovary'nin karakteri olarak tanımlanan *Bovarizm*'in Türk Edebiyatına tesirini Gustave Flaubert'in *Madame Bovary* romanındaki Emma tipinde ne aradığını bilmeden değişik yansımalarla dolu bir kahramanda gönlünden geçenlerin içinde bocalayan kadın tipini işlediği görüşündedir. Bu nedenle *Bovarizm* yakalanmış olan Emma veya başka bir kadının hiçbir zaman mutlu olamayan ve sürekli her şeyden kaçmak isteyen tip olarak tanımlanmıştır (Çelik Y. , 2019, s. 255-256).

Madame Bovary karakteri Emma Bovary ve *Bugünün Saraylısı* roman karakteri Aşşen'in ilk başta evliliklerinin oluşma sürecinde para ve ahlak ön planda tutulmuştur. Emma'nın babasının evlendireceği erkek hakkındaki söyledikleri bunun ilk örneği oluşturur. Rouault Baba için, Charles fiziki anlamda umduğu damat değildir. Ancak yetişme tarzı ve huyunu beğenmektedir ve para tutup elinde her zaman varlığı olabilecek bir damat adayını olarak görür. Bunun yanında Rouault Baba'nın ekonomik durumu da ilk olayları tetikleyici bir diğer sebeplerdendir. Malının yirmi dört acre² meblağa satılığa çıkarmış ve çiftlikteki ihtiyaçlardan kaynaklı para ihtiyacı bulunmaktadır. Bu süreçte kendisine masraf çıkarmayıp para da alabileceği en ideal damat olarak gördüğü Charles'a kızını isterse vereceğini söyler (Flaubert, 1941, s. 34). Rouault'un, Emma'nın evliliğini çıkar ilişkisine dönüştürmesi, kızı Emma'nın yetişmesi için zaman ayıramayacağını düşünerek on üç yaşında rahibeler okuluna yazdırmış olması yaşamının yanlış şekillenmesindeki ilk sebeplerden birisidir. Rouault, kızının dini eğitim alarak yetişmesini istese de temelde ilgi vermeyeceği yatar. Emma gittiği dini okulda gizli gizli romantik romanlar okumaktadır. Bir süre sonra okuldaki rahibelere yakalanır ve çiftliğe geri dönmek zorunda kalır. Eve dönüş, Charles Bovary'le tanışması ve evliliğe giden süreci başlatır.

Rouault'un çiftliğine sık sık giden Charles Bovary, Emma'dan hoşlanmaktadır. Ancak eşi ölene kadar bunu açıkça ifade edemez. Emma'nın anneannesi ve babası Charles'ın ilgisini fark etmiştir. Charles Bovary, Emma tarafından aldatılmasının tam benzeri olmasa da gönlünü eşinden bir başka kadına kaptırarak ilk günahı işleyen olur. Charles Bovary, eşi vefat ettikten bir süre sonra çiftliği sıklıkla ziyaret etmeye başlar ve bir ziyaretinde evlilik fikrini Rouault'a açar. Ata Efendi'nin kendinden yaşça küçük Aşşen'e duyduğu hisler de aynılık göstermektedir. Hatta kendinden yaşça küçük bir kızın onunla evlenebilme ihtimaline psikolojik açıklamalar getirmek ister. Bir tarafta Yaşar Bey'in Aşşen'e cömertliği, bir diğer tarafta Emma Bovary'in babası Rouault'un kızını parasızlık ve borç nedeniyle zengin bir kocaya verme gayretidir. Emma Bovary ile Charles

2 Para değeri veya birimi

arasındaki yaş ve hayata bakış tıpkı bir uçurum gibidir. Bu uçurumlar babası tarafından dikkate alınmaz ve hiç dile getirilmez. Bu konuda Emma da masum değildir. Charles Bovary’le aralarındaki farklılıkları görmezden gelir. Charles Bovary onun için çiftlikten kaçış bilettir. Yaşadığı ortamdan kurtulup şehrin ışıklı ve canlı ortamına gitmek istemektedir. Romanlarda ve dergilerde okuduğu şehirlerin aksine yaşadığı kasaba ve çiftliği kasvetli ve monoton görür. Hayal ettiği gibi hayatında hareketin bol olduğu, ışıklı şehir hayatına özlem duymaktadır. Rahibe okuluna gittiği dönemde okuduğu romantik romanların tesiriyle kurduğu hayallerin aksine aşk evliliği değil maddi ve heveslerini gerçekleştirecek mekân için evlilik düşünür. Charles ile evlilik fikrinden önce sohbetlerinde şehir hayatının hayalleri ve köy hayatını sevmediğinden hareketle evlilik fikri aklında en mantıklı fikir olur.

Bugünün Saraylısı’nda, Anadolu tüccarının kızının yetişme tarzı, hevesleri ve farklı bir yaşam içerisinde giriş yapmak istemesi ve bu hayalleri, arzuları nedeniyle düşmüş olduğu hâller içinde bocalaması anlatılır. Tıpkı Emma gibi büyük şehirde yaşama özlemi içindedir. Düzce gibi küçük şehir hayatından çıkıp İstanbul’a gelmek isteyen Ayşen, hayalini kurduğu hayatı yaşamak ve lüks yaşam sunan şehirde yüksek sosyeteye geçiş yapmanın tek adresi büyük şehir yani İstanbul’dur. Kendinden yaşça çok büyük erkeler ile evlenmeyi bile göze alarak hayalindekileri yaşam için gözü hiçbir şeyi görmez. İstanbul ve Beyoğlu’nda yaşama hayaliyle babasının kendisini emanet ettiği Ata Efendi’ye yaklaşımı Ayşen’in kendi yaşında birini sevip sevmeyeceği şüphesine düşürerek duygusal bağa iter. Refik Halit Karay, bu olay örgüsü içinde Ayşen’in düşüncesine uygun bir senaryo ile yaş farkını hem anlatılanlarla hem de Ata Efendi’nin gözüyle normalleştirmiştir. Sevgi, şöhret, mevki, güç ve para yaş farkı gibi engeli kaldırır (Karay, 2014, s. 119). Ata Efendi’nin, akraba kızı Ayşen’in bakımını üstlenmesi bundan dolayı paranın gelmesiyle ve gelişen olaylar hayatlarının değiştirmiştir. Karşılıklı isteklerin ve ihtiyaçların birbirine sağladığı adı konmamış çıkar ilişkisi örülür. Ayşen, babasının güvendiği Ata Efendi sayesinde İstanbul’a kavuşurken Ata Efendi ekonomik rahatlığa ermiş olur. Ancak, Ayşen İstanbul’a yerleştikten sonra hevesleriyle hareket edip giyim-kuşam ve eğlenceye olan düşkünlüğü, zenginleşen çevresi ve sosyeteye girmesi, her geçen gün ününü artırması hem Ata Efendi hem de tabii olarak sevdalılarını artırmıştır. Modern ve eğlence hayatı içinde süs, gösteriş ve sadece maddi niteliklerle var olan Ayşen, ruhsal ve karakter olarak yozlaşır. Roman, özünden kopmuş bir kişilik olan Ayşen’i yavaş yavaş çöküşe doğru iten “*Düzce’den Gelen Kız*”, “*Pavyona Giden Kız*”, “*Modern Hayat Saraylısı*” ve “*Beklenen Kadın*” dört bölümden oluşmaktadır.

Ayşen, İstanbul’daki akrabalarının yanında İstanbul ile ilgili içinde büyüttüğü hayallerinin tesiriyle yıllardır bu şehirde yaşayan eğlence müdavimleri gibi çeşitli etkinliklere katılmaya iter. Sosyal hayatını değiştirmek istemesinde hayallerinin yanında Yaşar Bey’in kızına verdiği maddi desteğin bunda en büyük sebep olduğu şüphesizdir. Ancak, bu durum Ayşen’i daha çok maddiyat ve güç temelinde bir duygu içinde hayat kurmaya, yaşadığı hayattan daha çoğunu istemeye ve istekli hâle dönüştürür.

Ata Efendi’nin evine yerleştikten bir süre sonra Ayşen’in, babasının bir apartman dairesi kiralaması olayların seyrini hızlandıran ilk büyük adım olur. Ayşen, Ata Efendi ve Üftade Hanım ile birlikte apartman dairesine yerleşir. İstanbul sosyetesine karışırlar. Şatafatlı bir hayat içinde gösteriş, giyim kuşam ve lüks merakı içinde eğlence mekanlarında hayatlarını sürerken Ayşen’in yasak aşk serüvenleri başlar. Elçilik görevi bekleyen ve Ata Efendi gibi kendisinden yirmi yaş büyük olan Faruk Bey, Amerikan büyükelçiliğinde memur olan Mister Tomas, Ata Efendi’nin patronu-

nun oğlu Rüştü, Aysen'e âşık olmuştur. Faruk Senai Bey ve Amerikan büyükelçiliğinde memur olan Mister Tomas, Aysen'le evlenmek isteklerini söylerler. Aysen'in bu durumu Ata Efendi ve Üftade Hanım'la konuşması sonrası olay başka bir yönde değişir. Ata Efendi, Aysen'i başkasına kaptırmamak için evlilik teklifinde bulunur. Teklifinin reddedilmesi ve sonrasında romanda Aysen'in baş döndüren aşk trafiği daha da artar. Aysen etrafında onu arzulayan her erkeğe bir evlilik umudu vermektedir. Gün geçtikçe ünü yayılıp artan Aysen, hepsine evlenme vaadi veya umudunda bulunsa da hiçbiri ile evlenmek istememektedir. Hepsini bir şekilde oyalar ve idare eder. Aşıklarına umut ve vaat konusunda mahir olan Aysen, nihayet Ruveyha Paşa'dan etkilenir ve onunla evlenmeye karar verir. Evlendikten sonra Mısır'a yerleşir. Evliliği tam hayal ettiği gibi bir saraylı yaşamıdır. Ancak bu kimlik ve yaşamdan sıkılmaya başlamıştır. İstanbul'u özler. Evli olmasına rağmen Rüştü'yle yazdığı mektuplarda geri dönmeyi hatta evlilik planı yapar. Artık şatafatlı hayat, lüks, arzulanmak, beğenilmek, kimlik kazanmak ve güç mutluluk vermez. Hayalini kurduğu Mısır, her imkânı sunmasına rağmen hapishane veya sürgün yeri gibi gelir. Geçici mutluluklar duygusal boşluğunu doldurmaz. İstanbul'da yaşamayı, Ata Efendi ve Rüştü'nün koruyuculuğunda ve keyifle yaşadığı eski günlerine duyduğu özlem Mısır'da onu yok edici bir çark içinde sokar. Aysen, Mısır'da bir kadının bütün heveslerin karşısında tüm aile bireylerinden ayrı ve kendisini seven insanlardan uzak diyarlarda yaşayınca ait olduğunu hissettiği kimlikten yoksun, duygusunu kaybeden bir kadının derin bir ruhsal çöküş örneğini yaşamaktadır.

İstanbul'a döneceğini bildiren mektuplar yazar. Aysen'den gelen mektupları aldıktan sonra Rüştü ve Ata Efendi'nin umutları kısa sürer. Aysen'in Ruveyha Paşa ile yurt dışına seyahate çıktığı ve bu mektupları kullandığı morfinin etkisiyle yazdığı öğrenilir. Mısır'dan dönen Faiz Bey ile görüşen Ata Efendi, Aysen'in madde bağımlısı olduğu için tedavi gördüğü gerçeği öğrenir. Ruveyha Paşa, Aysen'i tedavi ettirmek için yurt dışına götürmüştür. Aysen'in başına gelenlerden derin üzüntü duyan Ata Efendi algı yetisini kaybeder ve bir arabanın çarpması sonucu ölür (Karay, 2014). Refik Halit Karay, ilk andan çıkar ilişkisi ile başlayan Ata Efendi ve Aysen üzerinden para için yapılan evliliklerin sonunun büyük bir hüsrarla bittiğini ibretlik ders olarak vermektedir.

Emma Bovary, Aysen gibi yaşama dair ve içindeki hayallerini gerçekleştirmek için madde temelinde bir duygu inşa etmiştir. Emma Bovary, hayalinde kurduğu Paris ve lüks yaşam arzusu nedeniyle bir kasaba doktoru olan Charles ile evlenmiştir. Ancak, Emma, Charles'ın doktorluk unvanından gelen saygınlık ve güven beklentisinin karşısında, köylülüğü ve kasabaya özgü yaşama tarzı onda hayal kırıklığına dönüşmüştür. Romanda asıl kahramanın yaşadığı ilk ve temel trajedi de buradan kaynaklanmaktadır. Bu bakımdan, Raşel Rakella Asal, Emma'yı romantik romanların tesirinden çıkmayan bir tip olarak görür. Romanlarda okudukları üzerine kişi ve olayları hayal ederek yaşayandır. Sosyete, aristokrasiye ve soylulara duyduğu yakın olma arzusu da buradan gelmektedir. Ancak, burjuva sınıfının nasıl yaşadığını bilmemektedir. Ama bu kesimle yaşamayı hayata karışmak olarak düşlemektedir. Bu düşlerle kendi yaşamı ve günlük hayatını düşler ve hayalleri için de buna umut bağlamaktadır. Emma, dolambaçlı ve olağanüstülüğü seçmiştir (Asal, 2017).

Emma, ömrünü köyde değil, renkli bir yaşama tarzı ve eğlencenin var olduğu büyük şehirde yaşamayı arzulamaktadır. Hayallerindeki büyük şehirlerde istediği hayatı verecek ve o yaşama tarzını sürdüren erkeklerle birlikte olmak istemektedir. Bu hedefleri doğrultusunda kurduğu ilişkilerde kendi kişiliğinden ve birey olmaktan uzaklaşmaktadır. Gösterişin özlem duyulan yaşam tarzının peşinde giden Emma, hayallerinin gerçekleştirip mutlu olmanın aksine esiri olmaya doğru hayal kırıklıklarını peşinden sürükleyecektir sona adım adım ilerlemektedir. Emma böyle

bir trajediye okuduğu eserlerin etkisiyle gelmiştir. Tıpkı okuduğu şövalye romanlarının etkisiyle maceraya sürüklenen Don Kişot gibi, Emma da *Paul et Virginie*'yi okuduktan sonra dalmış olduğu hülyalarıyla sürüklenişine benzemektedir (Flubert, 1941, s. 42). Emma okuduğu kitapların etkisinden kalan ve uzun süre kendisini onun tesirinden kurtaramayan bir yaratılışa sahiptir. Okuduğu kiralık romanlardaki aşkları, yaşamları, insanları ve daha nice peşinden koştuğu kurguları yaşamak istediği hayaline dönüştürerek arzuların peşinden koşmaktadır. Saygın hisler beslediği roman hayatını özlemle bekleyen bir karaktere evrilir (Flubert, 1941, s. 43). Bu durum evlilik ve Paris'e taşındıktan sonraki hayatında da devam eder. Aşk romanlarındaki erkeği ve kocayı arayan Emma'yı kocası Charles'dan adım adım uzaklaştırır. Önce Leon'a daha sonra Rodolph'a gönlünü kaptırır. Her iki yasak aşk hem parasını hem hayal ettiği aşkı kaybettirir. İntihara sürüklenir. Hayalleri ve arzularının esiri olmasında manastırda baskı altında yetişmesinin de psikolojik bir alt yapı oluşturduğu düşünülebilir. Çünkü baskı altında okuduğu süreçte ışıltılı hayat ve genç bir kıza nefes aldırın romanların içindeki kurgu dünyası olur. Gerçek dünyadan kaçarak, kurgu dünyasına sığınan ve oradaki hayatların varlığını yaşamında gerçekleştirme peşinde koşmasının bir diğer etkenidir.

Ayşen tipi Meşrutiyet öncesi İstanbul'u, köşk ve konak hayatı çevresindeki karakterlere benzerliğiyle dikkatleri çeker. "Düzce'den gelen kız" olarak Ata Efendi ve ailesinin hayatına giren Ayşen ile toplumun değişen yeni yüzü olur. *Bugünün Saraylısı*, Tanzimat edebiyatı romanıyla başlayan köşk ve konak hayatı hayali içindeki gençlerin hayal ve arzularını Ayşen ile tekrar dikkatlere sunmuş olur. Yozlaşan ve şatafatlı hayat peşinde koşan Cumhuriyet öncesi gençliğinin bir benzerini yetişme tarzından uzaklaşmış, gösterişli bir hayatın ortasına doğru ilerlemekte olan Ayşen'de görmekteyiz. Bu bakımdan *Madame Bovary* romanındaki Emma Bovary ile *Bugünün Saraylısı* romanının kahramanı Ayşen arasında da pek çok benzerlikler bulunmaktadır. Emma'nın romantik eserler okuyarak hayallerinde yarattığı hayal dünyası Ayşen'de izlediği filmlerle oluşur.

Bugünün Saraylısı Ayşen, gerçek hayatın içerisinde bulunmak yerine hayatı filmlerden ibaret görür. Hayatını bu doğrultudaki istek ve arzularıyla doldurduğunu göstermektedir. Bu bakımdan ilişkilerinde ve aşk karşısındaki duruşunda da bu tavır, onu da Emma gibi yanlış kararlara ve sonunda mutsuz olacağı bir hayata sürüklemiştir. Bu tespitin ilk örneği Ayşen'i Haydarpaşa'ya karşılamaya giden Ata Efendi'nin taşralı genç bir kız karşısında yaşadığı şaşkınlıkla ortaya çıkar. Ata Efendi ve ailesi, Ayşen'in İstanbul'u ilk görünce şaşıracağı anı bekliyorken Ayşen'in her şeyi gayet sakin karşıladığını görürler.

"Ata Efendi bu latif manzaranın Ayşen üzerinde yaptığı tesiri merak etti, baktı, hayrete düştü; gayet tabiiye alıyor, küçüklüğünden beri İstanbul denizlerinde gezip dolaşmış biri gibi şaşmadan seyrediyordu. Halbuki ömründe ne vapur ne de projektör görmüştü. Kızarcı gibi oldu: "Güzel, değil mi? Beğendin mi?" diye sordu. Kız cevap verdi:

"Filmlerde görüyorduk bunları... Onlara benziyor."

Sahi, sinema yapılabiliyor şaşılacak ne kalmıştı?" (Karay, 2014, s. 23).

Ayşen, hayatında ilk defa Düzce'den çıkmış birisi olarak bindiği vapuru ve boğazı sıklıkla günlük yaşamında kullanıyormuş gibi tabii karşılaması Ata Efendi'yi şaşırtır. Filmlerde gördüğüyle hareket ederek tıpkı yaşamışçasına İstanbul manzarasını deneyimlemiş ve hayatında tabii günlük rutinedir. Yazar, Ayşen'in yaşam ve hissiyatlarında sinemanın ne denli etkili olduğunun örneği üzerinden toplumda insanların gidip görmedikleri yerleri tabii görmesine bir örnek oluştur-

maktadır (Karay, 2014, s. 23-24). Florya'ya indiklerinde sanki yıllarca oraları gezmişşesine aşına bir biçimde gezmesi, filmlerde gördüğü gibi olduğunu söylemesi (Karay, 2014, s. 50); gazinoya gittiklerinde kar yağarsa eğer kürkle karda gezinti isteğı ve *Vivien Leigh*'in filmini örnek vererek kürk çıkarma sahnelerini aktarması genç kızın hayallerindeki film etkisini göstermektedir (Karay, 2014, s. 87). Aşşen, taşradan gelen bir genç kız olarak sosyete hayatına filmlerden gördüklerinden kaynaklı özendiğı ortaya çıkar. Onun kürklere, mücevherlere olan ilgisi, şatafatlı ve eğlenceli yaşam isteğı; restoran, pastane, büyük otel ve gazino gibi gösteriş mekanlara olan tutkusunun temelinde bu yatmaktadır (Karay, 2014, s. 88). Filmlerde gördüğü gibi sinemaya gitmeyi bir mekân olmanın ötesinde arzuladığı bir sınıf içinde olmak ve şatafatlı hayatını sergilediğı gösteriş olarak görmektedir. Ayrıcalıklı olduğunu gösteren bir alışkanlık olarak da bunu sunar. *“Hele Üftade ile Çetin’le birlikte Aşşen’in sinemaya gittiğı geceler ... Melek sinemasında program değıştığı akşam locaları önceden kapatılıyordu; rivayetlerine göre o gece “gala” gecesi imiş; kadınlar takıp takıştırıp, elmaslar içinde pür tuvalet geliyorlarmış.”* (Karay, 2014, s. 157-158). Romanın daha sonraki bölümlerinde de benzer şekilde Aşşen'in izlediğı filmlerin etkisinde kaldığı benzer örnekler görülmektedir.

Ata Efendi ile Florya sahilinde plaja girdiğı gün çırılçıplak kumsala uzanması sonrası daha çok arzu ettiğı hayat açlığı olan bir Aşşen karşımıza çıkar. Ancak, Ata Efendi gibi eskiye bağılı biri için bu kabul edilir değıldir. Ona cevaben nesil farkı ve dünya nimetlerinden nefsinin mahrum edilmemesi gerekliliğine vurgu yapmıştır (Karay, 2014, s. 50). Gelinek noktada insan psikolojisi gerçeğinin bir örneğı heveslenen şeyin aslında mükafatı olmaktan çok kötülüğü olacağıdır.

İnkılâbın getirdikleri ve insanın kendini değıştirebilme örneğini Aşşen ve Ata Efendi'nin plaj olayı ile okuyucuya vermeye çalışan yazar, Aşşen'i taşradan gelen bir genç kız olarak her ne kadar heves, hayal, gösteriş ve şatafat peşinde olsa da aynı zamanda Avrupalı olma hevesinin de olduğuna vurgu yapar. Aşşen, İstanbullu gibi olmak ve onlara benzemek için plaj gibi bir mekânı tecrübe etmiştir. İstanbullu gibi olma arzusunun sebeplerinden birisi de annesinden duyduklarıdır.

İstanbullu olma isteğinin altında yatan amaç mevki sahibi olmak ve zengin bir eş bulmaktır. Erkeklerle çok rahat iletişim kurar ve genç kızlığın heveslerinin baskınlığı ile sergilediğı davranışlar sonucunda birçok erkeğın aşk veya evlilik için pervane olduğu kişi konumuna gelir. Davranışlarıyla rekabet sayılacak kıskandırmaları sevmektedir. Sungur Paşazade, Faruk Senai, Rüştü Bey, Aşşen'e mektuplar yazarlar. Bu durum hoşuna gitmekle birlikte karşısındaki erkeğe rakiplerinin yazdıklarını okutmak veya ona ilgisini hissettirmek suretiyle zevk ve mutluluk duyduğu görülmektedir (Karay, 2014, s. 2008-2014). Aşşen, mektup yazan ve aşklarını ilan etmeye devam eden aşıklarının mektuplarını hiç okumadan çekmeceye atar. Ona mektup yazan erkeklerin mektuplarına arada bir cevap verir. Verdiğı cevaplar, mektup sahiplerine zaman ve değıer veren türden değıldir. Bir iki cümleyi geçmez. Ata Efendi de mektuplardan haberdardır. Hatta, Aşşen hastalandığı dönemde mektupları ona okumak üzere çekmecesinden alır ve okur. Neler yazdıklarına birlikte bakarlar. Ata Efendi mektup okumaları sonrası Karacaoğlan'ın şu dizelerini okur:

“Kasvetli gönlümiün gamın eriten

Karanlık kalbimin çırası kızlar” (Karay, 2014, s. 219).

Refik Halit Karay, Ata Efendi'nin Aşşen'e yazılan mektuplardan haberdar olduğu olay örgüsüne onun hakkında oynaş hâlini ve erkeklerle oynamak istemesinin temelinde yatan isteğın dışı vurumunu şöyle aktarır:

“Ayşen delikanlıyı göğsüne çekerek öpsün ha? [...] Aynı çamurdan bu yığın! Aynı maya, aynı hamur, aynı harç! Bütün kızlar ve kadınlardan ayrısı, gayrısı yokmuş Ayşen’in de meğerse ... Lafmı azameti, kendisini ağır satması, el sürülmez tesiri yapması! Hatta bildiğim kızlardan da bile cüretkâr: Rüştü’ye saldıran o. Hem de hasbaya bakındı! Oğlani, ağlama taklidi yaparak göğsüne çekiyor, öpüyor! Bildiğimiz şey, ayrıca, yoğurdu fazla! Seni gidi aşifte seni! Aşifte saraylı!” (Karay, 2014, s. 212).

Emma karakteri, aşıkları ve yasak ilişkilerinde hayalinin arayışı vardır. Ayşen, erkeklerle oynamayı filmlerde gördüğü sosyetik kız refleksi olarak görmektedir. Emma, hüsrarla biten, yarı yolda bırakılan erkekler ile etrafı örülüken; Ayşen, aksine yarı yolda bıraktığı, terk ettiği erkeklerle etrafı örülüdür. Her ikisinin erkeklerden beklentisi güç, şatafat, makam ve hayalleridir. Yasak aşklarla dolu ilişkidir.

Refik Halit Karay, Ayşen karakteri ile bir insan psikolojisi gerçeğine de dikkatleri çeker. Ayşen, Mısır’a gittikten bir süre sonra çok sevdiği ve heves ettiği sosyete camiası ve yaşantısından sıkılmıştır. Rüştü’ye yazdığı mektupta hayalini kurduğu şatafatlı ve lüks hayatı sele benzettiğini görmekteyiz. Yaşadığı hayatın içinde tıpkı selde boğulan insan gibidir. Boğulduğunu bilmekle birlikte ve gücünün yetmediği artık engel olamayıp sürüklenmektedir (Karay, 2014, s. 285-28).

Hayallerin Mekânı: Paris – Beyoğlu

Vladimir Nabokov *Edebiyat Dersleri* adlı eserinde *Madam Bovary* roman değerlendirmesinde insan oğluna biçim veren unsurları kalıtım, çevre ve bilinmeyen ‘X’ faktör olarak üçe ayırır. *Madam Bovary*’deki Emma karakterinin içinde yaşadığı toplumsal çevre ve kişiye tesirini birbirini takip eden toplumsal koşullandırmaları temelinde gelişen aritmetiğin değil yazgısını konu edinmektedir. Çevre ve mekân ortamının sundukları ile gelişen olaylardır. Paris veya başka bir şehirde bunu sunabilecek yazgılarla doludur. (Nabokov, 2020, s. 191-195) *Bugünün Saraylısı* romanında yazgıların gerçekleştiği mekânların başında da İstanbul gelir. Beyoğlu, Bakırköy, Florya, Dolmabahçe Sarayı, Sirkeci, Arnavutköy, Haydarpaşa Garı, Boğaziçi, Büyükdere, Ortaköy, Gedikpaşa, Cağaloğlu, Ayşen’in Rüveyha Paşa ile evlenmek amacıyla gittiği Mısır; sosyal mekân olarak adlandırılan trikotaj atölyesi, Üstün Palas’taki apartman dairesi, havuzlu gazino, Ata Efendi’nin işyeri ve Gedikpaşa’daki evi, İsmail Bey’in köşkü, Park Otel’in ve Taksim Pavyonu, Düzduman Palas gibi gösteriş ve sosyete mekanlarıdır.

Romancının metinlerindeki anlatımında hadiselerin çevre ve mekânlarla olan uyumu olayların sahnelendiği yer olarak verilir. Olay ve mekân arasında sıkı bir münasebet ve çağrışımlar ilişkisi kurulmuştur (Aktaş, 2005, s. 127-128). Bu düşünceden hareketle Paris Emma’nın, İstanbul-Beyoğlu da Ayşen’in yaşamayı arzuladığı mekânlardır. Emma Paris’e Ayşen Beyoğlu’na bayılmaktadır.

Ayşen, İstanbul’a ilk geldiği gün Ata Efendi’nin kızı Feride’ye Beyoğlu’nun nerede olduğunu sorar. Neden Beyoğlu’nun nerde olduğunu merak etmesine verdiği cevap Ayşen’in lüks hayat merakı ortaya çıkarmakla kalmaz. Yaşar Bey zenginliği, Ayşen’in İstanbul ve Beyoğlu’nu sormasının altında yatan neden hakkında da bilgi verir. Öncelikle Beyoğlu’nu tercih etmesinin başında güzel apartmanların orada olması ve kibar zenginlerin orada yaşamasıdır (Karay, 2014, s. 37-38). Beyoğlu, taşradan gelen Ayşen için güzel kıyafetli kadınlar, çeşit çeşit kürkçü dükkânları, elbise ve ayakkabı vitrinler, yüksek yüksek binalar ile Taksim Meydanı hayranlıkla hayalini kurduğu mekanlardır. Refik Halit Karay, Türk toplumunun şehirde yaşama isteğini ve lüks olarak görülen

apartmanda ikamet etmeye bakışı Aysen'in Üstün Palas Apartmanı'na taşınma arzusundan hareketle romanda ele almıştır. (Karay, 2014, s. 86) Aysen gibi düşünen ve apartman dairesinde yaşamayı modernleşmenin veya sınıfsal olarak üstün olmanın göstergesi olarak görülmesine değinir. *“İmkân nispetinde bunu tadı göstermeye gayret ediyor, göz ucuyla da kocasına bakıyor. Çetin bile işi anlamış, yeni gelen Aysen Abla'nın Beyoğlu'nda apartmanı olacak; apartman olunca otomobil de alır; spor otomobil alsın. Beraber gezerler, şoförlük de öğrenirler.”* (Karay, 2014, s. 36).

Beyoğlu ayrıca Aysen gibi harp neticesinde zenginliği yakalamış, Anadolu'nun farklı şehirlerinden gelen zengin aile gençleriyle doludur. İzmir, Mersin, Adana gibi çoğunluğu harp tüccarlarının çocuklarından oluşan zengin kız ve erkekler caddelerde boy göstermektedir. Çantalarında sınırsız parayla şımarık bir hayat sürdükleri aktarılır (Karay, 2014, s. 126-127). Aysen karakteri üzerinden devrin Anadolu'dan gelmiş varlıklı aile çocuğu olan gençlerin İstanbul ve Beyoğlu yaşamını da günümüze taşımıştır.

Aysen'in İstanbul'a gelmeden önceki arzuları ve şehir özlemi Emma'da da vardır. Yaşadığı çiftlikten ve monoton kasaba hayatından sıkılmaktadır. Charles'la evlenmeden önce nasıl bir yerde yaşamak istediğine dair bol ışıklı şehir hayatının özlemini çekmekte ve hayal kurarak ondan bahsetmektedir. Emma'nın yıllardır okuduğu kitapların etkisiyle oluşan Paris'te yaşama hayalidir (Flubert, 1941, s. 57). Ancak, Emma ve Aysen'in hayallerini süsleyen şehre geldiklerindeki tepkileri aynı olmaz. Emma hayranı olduğu ve yaşamak istediği şehri ilk gördüğünde çok heyecanlanır. Emma, romanlarda okuduğu şehri, mekanları hayal ederken; Aysen, izlemiş olduğu filmlerdeki İstanbul ve Beyoğlu'nu film kamerasının yerine geçerek gezmiş ve görmüş gibi doğal davranır. Filmlerin ve kitapların insan üzerinde oluşturduğu etki ve çağrışımın farkı ortaya çıkmaktadır. Emma'nın Paris hakkındaki hayali şehri gezerek tanımak oluşu Aysen'e göre daha sanatsal durmaktadır. Çünkü Emma, şehrin haritasını incelerken kurduğu hayallerinde cadde, sokak ve evlerini parmaklarını üzerinde durdurarak merakla gezdirmektedir (Flubert, 1941, s. 57). Aysen, İstanbul ve Beyoğlu'nu filmlerde görmüş ve biran evvel oraları canlı görüp yaşama heyecanı içindedir. İlk gördüğündeki heyecan yaşamak istediği hayatın içinde olmaktadır.

Emma, Paris konusu açıldığında şehrin fiziki tanımlamasını yaparken okyanustan büyük görek düşüncesinde verdiği öneminin büyüklüğünü sergiler. O okyanusa girdiğinde etrafını gümüş ve altınların saracağı beklentisi ile yaşamaktadır (Flubert, 1941, s. 57). Emma'nın Paris için yüksek ihtirasları varken; Aysen'in Beyoğlu'ndan beklentisini yazar Feride karakterinin gözünden anlatmıştır. Aysen için Beyoğlu hayranlık duyduğu, süsü ve şatafatı yaşayacağı imkanları sunan yerdir. İzlemiş olduğu filmlerdeki Beyoğlu'nu hayal edip biran evvel gördüklerini yaşama arzusu vardır (Karay, 2014, s. 42).

Aysen'in İstanbul ve sosyete hayatına hızlıca alışmasında filmlerin ve okuduğu kitapların yanında İstanbul terbiyesi ve yaşamıyla yetişmiş annesinin büyük etkisi vardır. Bu nedenle İstanbul hayatı ve sosyete ile münasebete geçen Aysen değişikliklere hemen uyum sağlar. Aysen'in İstanbul ve Beyoğlu beklentisi sosyete yaşantısı ve lüks harcamadır. Aysen ve Emma'nın lüks yaşama isteği aynı olmakla birlikte sevdikleri şehirden beklentileri farklıdır. Aysen, İstanbul ve Beyoğlu sosyetesinde zengin ve konumu iyi olan bir erkek ararken; Emma yaşayıp ve ölmek istediği Paris'te imkânı verecek bir erkeğin bu şehirde olması öne çıkar (Flubert, 1941, s. 58).

Bugünün Saraylısı romanında gelişmeler okuyucuya bir düzen içerisinde aktarılırken kırılmalar içinde serpiştirilmiştir. Aysen'in İstanbul'a gelişi ve sosyete hayatına geçişi istediği sınıfsal de-

ğışimi verir ama aynı zamanda mekân ile beraber macerasında mutsuzluğu da beraberinde getirir (Çelik M. , 2013, s. 79). *Madame Bovary*'de de mekân değişimi Emma'nın hayalleri ve arzuladığı şehir ile gerçek hayat arasında oluşan uçurumu dikkatlere sunar. Kasaba ile şehir arasındaki fayton yolculukları hayallerindeki değişimin bir örneği olur. Yonville kasabası ve Rouen şehri arasında gidiş gelişleri sembolik olarak Emma'nın aşk ve ölüm arasındaki gelgitleridir. Gerçekleşmeyen mutlulukların hayali bu seyahatlerde oluşur ve anlam kazanır. Flaubert, gerçek ile hayal mekân arasındaki bağı kurarak, seyahat eden ve mekânlar arasında Emma'nın ruh halini çözümler (Asal, 2017). Emma, arzuladığı mekâna ulaşmayı daha çok hayal boyutunda yaşar. Sadece maddi güçle elde edebileceğini düşündüğü Paris sosyetesini özentisiyle yaşar. Moda dergilerinde gördükleri ve romanlarda okudukları üzerinden hayalinde bir Paris kurgulayan Emma, bütün bunları gerçekleştirmenin yolu yine Paris'te yaşayan yüksek sosyete ve paralı erkeklerle mümkün olacağı düşüncesindedir. Bu anlamda Ayşen'in, İstanbul hayali babasından gelen zenginlik ve imkanlarla gerçek olurken erkek arayışındaki tutumu doyumsuzluklarla doludur. Ayşen'in oturmak istediği yer Beyoğlu'dur. Beyoğlu'nu çok merak etmekte ve ona göre İstanbul'un her şeyi bu semttedir. Burada kendini gerçek İstanbullu gibi hisseder. İstanbul'u yaşamak için Beyoğlu'nda hayattan zevk almak demektir. Bu hayalini baba parasıyla da gerçekleştirebilmiştir. Emma, Paris'te tutunmak isterken; Ayşen, sevdiği şehrin çeşitli zevklerini, yaşamak istediği apartman dairesinin şekline kadar plan yapacak imkâna sahiptir (Karay, 2014, s. 37). Emma, kocası Charles'da bulamadığını da Paris içinde aramaktadır. Paris onun için hayallerini kurduğu her şeyi bünyesinde barındıran mucizelerle doludur. Ayşen için İstanbul ve Beyoğlu vazgeçilmez değildir. Mısır'a gittikten ve şatafatlı hayattan sıkıldıktan sonra İstanbul ve Beyoğlu özlemi tekrar başlar. Bu özlem, İstanbul ve Beyoğlu'ndaki eski mutlu günlerdir.

Refik Halit Karay, mekân ile gelen değişimi de verir. İnsanın mekânın sunduğu imkanlarla denli değiştiiğine örnek olaylar sunar. Beyoğlu'nun sunduğu hayat içinde imkanlarını düşünncesizce kullanan Ayşen'in, bol eğlence ve harcama sonucunda yüksek ödeme yaparak hızlı bir değişime sokmuştur. Romanda değişim sadece Ayşen'le sınırlı kalmaz. Karşılıklı bir değişim hem insanda hem de İstanbul'da görülür. Romancı bu değişimi sadece İstanbul değil insanlar içinde geçerli olacak kapsamda ele alırken birlikte verir. Refik Halit Karay Ayşen, İstanbul ve Beyoğlu ile ilgili olumsuz değişimi Ata Bey'in ağzından okuyucu verir. Ata Efendi'ye göre Beyoğlu kapalı ve buhranlı havanın hâkim olduğu bir yerdir. İstanbul'un eski hâlini bilen Ata Efendi, bu değişimin başında da Beyoğlu gelmekte olduğunu aktarır. Ona göre Beyoğlu ve insan değişmiş ve kirlenmiştir (Karay, 2014, s. 43).

Beyoğlu eğlencenin ve sosyetenin yaşam merkezidir. Ayşen'i buraya çeken etkenlerin başında da bu özelliği öne çıkmaktadır. Ayrıca Ayşen sarışınılığı ile dikkatleri çekmiş Beyoğlu'nda bir üne kavuşturan şehirdir. "*Beyoğlu'nda Ayşen'e bir lakap taktıklarını söylemişti; kendisinden bahsederken "Sarı Kız" diyorlarmış. Öyle sükse yapıyor, kadın, erkek herkes kızını öyle beğeniyormuş ki!*" (Karay, 2014, s. 87). "Sarı kız" olarak sosyete ve işyerleri sahiplerince bilinir. Ayrıca araba sefası ve aşıklarla gezinti yeri olarak Taksim, Ortaköy, Şişli, Maslak, Tarabya'da gazinosu otomobil seyahatiyle birlikte verilir. Lüks otomobil, yüksek sosyete ve tercih edilen gözde mekanlar genç ve zenginlerin vazgeçilmezleri olarak aktarılır (Karay, 2014, s. 228-230).

Bugünün Saraylısı romanında mekanlarda Ayşen'in ruh hâline uygun seçilmiştir. Mekanlarında sembolize edildiği görülmektedir. Sosyeteye hizmet eden sembolize mekanlar Beyoğlu ve civarındaki mekanlardan oluşur. Taksim Gazinosu sınıf atlamak ve sadece yüksek zümreye girmiş

olanların gitmiş olduğu yerdir. Bu mekanlar gidenlere kendisini farklı da hissettirmektedir (Karay, 2014, s. 93). Aşşen'in sıklıkla gittiği Park Pastanesidir. Adeta bu pastanenin müdavimi olur (Karay, 2014, s. 306). Bu mekanlar Aşşen ve neslini özel hissettiren ve belli bir sınıftan olduklarını gösteren kimliğin tamamlayıcısıdır.

Emma'nın Paris'i ve Aşşen'in İstanbul'u gibi büyük kentler genç kız veya erkelerin hayalindeki yaşamı sunmakla kalmayan yerlerdir. Bu iki şehir, karakterlerin taşradaki değerlerinin üzerini kapatabileceği imkanları sunar, düşlediklerini verir ve modernite hayatın cazibesi içine çeken olarak karşımıza çıkmaktadır. Emma ve Aşşen karakterleri yaşamak istedikleri ve hayallerini gerçekleştirecekleri şehrin canlı birer tasviri olurlar. Her iki şehir bazen kitap, bazen film veya farklı iletişim imkânlarıyla heves ve hayallerinin peşinden gidecek yozlaşmış gençliğe zemin olur.

Aşşk Eksenin İki Kadın: Emma Bovary ve Aşşen

Bugünün Saraylısı ve *Madame Bovary* romanlarındaki Aşşen ve Emma karşılaştırmasında romandaki anlatıcının konumu ve kurguda sunduğu olay dizileri de önemlidir. *Madame Bovary*'da Emma'nın düşünceleri en ince ayrıntılarına kadar dikkatlere sunulurken; *Bugünün Saraylısı*'nda Aşşen, daha çok Ata Efendi ve çevresindeki görünümüyle anlatılır. Bu bakımdan Aşşen hakkında okuyucu biraz da sezgileriyle onu yorumlamak durumunda kalır. Her iki kahramanın aşşk karşısındaki duruşlarını ne istediğini bilmeden sürekli değişen hevesler ve hayatlarındaki erkekler ile tayin ederler. Emma, roman boyunca sürekli aşşk arayışındadır. Doktor olduğu için ve kasabadan uzaklaşabilmek amacıyla evlendiği Charles Bovary'in yaşam tarzı, görgü ve toplumsal seviye bakımından kendini geliştirememiş olması arayışın bir başka sebebi olur. Emma'nın hayalindeki erkek beklentisi karşısında silik karakter özelliklerini taşır. Bu bakımdan Emma'nın beklentilerinin çok uzağında yer alması yasak aşşkların bir başka sebebi olarak verilir. Emma Bovary, okuduğu romanların da etkisiyle aşşkı, kendi yuvasının dışında arar. Bütün bunlar onu yasak ilişkiye, yalancı olmaya, toplumun davranış değerlerine uymayan bir karaktere dönüştürmüştür. Anthony Giddens'in *Modernliğin Sonuçları* adlı eserinde *Güvenlik ve Kişisel Kimlik Modern* başlığıyla verdiği tanımlama Aşşen ve Emma karakterinin aşşk ve güç arayışının altındaki psikolojik nedenlere açıklık getirmektedir. Hayatın getirisi soyut bir sistemin her iki karaktere kişilik dışı ilkeler ve biraz tanıdıkları veya hiç tanımadıkları insanlara duydukları güvenle toplumsal bir varoluş çabasının temelde yatan sebep olduğu ayrıca irdelenecek husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Emma ve Aşşen karakterleri güvenilecek birini bulmaya birden çok kişiyi deneyimlemeye itmesinin altında da psikolojik gereksinimin olduğu görülmektedir (Giddens, 2021, s. 119-123).

Aşşen, sürekli değişim ve ruhsal tatminsizlik bakımından Emma ile benzerlik göstermesine karşın kader bakımından ondan ayrılır. Aşşen'in çevresinde zengin olan Rüştü, Faruk Bey ve Ruveyha Paşa vardır. Ona aşşıktırlar ve çok istemektedirler. Aşşen ise hiçbirine gerçek anlamda âşık olmaz. Daha çok onlardan nasıl faydalanabileceği hesapları içerisinde gelişen çıkar ve beklentisine aşşk demiştir. Tıpkı Emma Bovary'nin Charles ile evlenme nedeninde olduğu gibi kendisine daha iyi bir hayat sunacağını düşündüğu Mısırlı Ruveyha Paşa ile evlenmeye karar vermiştir. Gerçekte hayal ettiği ve beklentisinin mutlu bir evlilik olmadığı maceraya atılmıştır. Aşşen kendi itiraf etmemesine karşın bunu Ata Efendi'nin anlatımlarından okuyucuya çıkarımlar verilir. Ata Efendi, Aşşen'in zevk sefa düşkünlüğüünün kendi seçimi olduğunu ifade eder. Aşşen'in, koca ideali geliri normal olsun ve eşine düşkün olmasını adın tipinin tam zıttı bir karakterdir. Modern yaşam ve parasal imkanlar büyük şehre gelen bir kızın hayallerini gerçekleştirirken ideal bir kadın olmak gibi düşünceden uzaklaştırmıştır. Ahlaksızlığa iten temel etken olarak modern büyük şehir-

lerin imkanlarını arzulayan ve hayal etmeye sebep olan etmenler de sorumlu gösterilir. Emma da benzer duygular içindedir. Lüks yaşam, elbiseler, takılar içinde büyük bir şehirde hayatın tadını çıkarmak ister. Romanları okuduktan sonra ilk kurduğu hayallerinde sevdiği adam ile evlenerek yapmak istediklerini sıralayan Emma'nın hayattan ve Paris'ten beklentilerinde görmekteyiz. “Güneş batarken koylar kenarında limon ağaçlarının rayihası koklanır; sonra akşam, villaların taraçalarında, kadın erkek baş başa, birinin parmakları ötekinin parmaklarına dolaşmış, yıldızlara bakarak, gelecek günler için hülyalar kurulur!” (Flubert, 1941, s. 46). Emma'nın Paris şehri, balolarıyla meşhurdur. Gitmiş olduğu baloda romanlardaki hayallerini kurduğu Vicomte benzeren erkekle dans etme ve onunla aşk yaşama umudu taşımaktadır. Ayşen, hangi şehirde olduğu fark etmeksizin mevki ve güç sahibi olan erkek seçimi yapar. Her iki karakterin ortak noktası, aşk yaşadıkları erkeklerde yaşamak istedikleri şehir yaşamı içinden gelen erkek tipidir. Bir diğer fark aradıkları erkeklerin fikrini Emma, okumuş olduğu romanlardaki erkeklerde ararken; Ayşen, filmler ve Zonguldak'ta bulunduğu süreçte anne ve bakıcısından aldığı öğütlerin doğrultusunda erkek seçimi yapar.

Emma, Ayşen'e göre romantik olmasından dolayı kendi dünyasındaki eğlence ve zevkleri duygulu olarak öne çıkartılır. Ancak her iki karakterde erkeklerin kendilerine duyulan ilginin temelinde güzellikleri ile sınırlı olduğunu anlayamazlar. Onlara olan bakışı göremezler. Çünkü, girdikleri ortamda ilgi görmeleri erkeklerin bakışlarındaki gerçekçi yaklaşım ve tepkileri görmeyi engellemektedir. “Sana bir şey söyleyeyim mi? İstanbul'da biraz kalsın, milyoner koca bulur bu Ayşen! Sokakta, sinemada, otobüste bakmayan kalmadı. Nasıl koruyacağımı bilemedim. Taksim Meydanı'ndaki heykelin önünde şöyle, kırk beşlik kibar bir adama rastladık; peşimiz sıra döndü, dolaştı.” (Karay, 2014, s. 45). Her iki karakterde başlarda bu durmadan gayet memnundur. Ancak, bu körlük gerçekler ortaya çıktıkça geri dönülmez bir sona doğru itmiştir.

Emma iffetli olmayı, Paris'te yaşamak için gösterdiği çabaları fedakârlık olarak görür. Bu fedakarlığın bedeli olarak yasak aşkı yaşar. Ayşen, fedakârlık edecek imkansızlıklar içinde değildir. Onun kötü duruma düşme nedenini Refik Halit Karay, yanlış Batılılaşmanın getirdiği olumsuzluklar ve sosyete ortamında tanımış olduğu kişilerin sebep olmasına bağlamaktadır. Yeni tanıştığı veya yabancı erkekleri iyi tanımadan onlar ile iletişime geçerek morfin gibi kötü alışkanlıklara tutulmasının nedenlerinden birisidir. Bu olay bizlere Hüseyin Rahmi Gürpınar ve yaşadığı dönem içinde Avrupalı kadın ve erkekleri batı medeniyetini temsil eden eğitimli olarak görüp hepsini iyi huylu, akıllı insanlar olarak kabul etme yanlışlığımıza dikkatleri çektiği romanındaki olaylara benzemektedir. Benzer örneğini *Madame Bovary*'de de Leon'un kurgulu olarak Emma'nın romantik hayallerini paylaşarak üzerinde olumlu intiba bırakması ve Rodolphe'in centilmen görünümünün ardında iradesiz, bencil, şehvani ve onunla heveskâr olmaktan öteye geçmeyen zaman geçirme isteği olan ama eğitimli tiplerle karşılaşması sonrası yaşadıklarıyla düşmüş olduğu durumu Gustave Flaubert'in de işlediğini görmekteyiz.

Her iki karakter Emma ve Ayşen soylu, sosyete yaşantı meralısidir. Emma'nın, Marki ile dans etmesinde veya diğer bir soylu Vikont'un onu dansa kaldırdığı zamanki hislerinin altında yatan sebep de budur. Ayşen'in de makamlı ve sosyeteden Amerikalı Mister Thomas, Ata Efendi'nin patronunun oğlu Rüştü Bey ve yaşlı elçi Faruk Senai Bey gibi öne çıkan roman isimleriyle sık sık görüşmesinin altındaki sebep budur. Her iki kadında erkelerle kimlik elde etmeye çalışır. Ancak Emma'yı Rodolphe ve Leon'un yarı yolda bırakması gibi Ayşen'e ilgi duyan Thomas ve Faruk Senai Bey de yurt dışına giderler.

Aysen, Mısırlı Ruveyha Paşa ile tanışır. Ruveyha Paşa'nın makamı ve maddi gücü Aysen'i, Rüşti Bey ile nişan hazırlıkları yaptığı bir sırada Ruveyha Paşa'yla kaçarak evlenmeye giden sürece iter. Aysen, Ruveyha Paşa'yla Mısır'da sosyete hayatına atılır. Emma'nın da Charles ile evlenme isteğinin nedeni Paris'te hayallerini ve ihtiraslarını gerçekleştirme imkânını onunla gerçekleştireceğine inanıp umut bağlamasıdır.

Emma ve Aysen'in ününü artıran ortak yönlerinden biri de sevdalıları olmuştur. İki karakterin en belirgin farkı erkekler hakkındaki romantik hayalleridir. Aysen, hayallerinde aradığı kişideki romantik erkek olmaktan çok makam ve güçtür. Emma, her dönem yapmış olduklarının da sebebi olarak sığındığı romantik hayallerinin peşinden gitmesi olarak görür. Her iki karakterin de ihtiraslar vardır. Aysen ve Emma'nın duygu ve ihtirasları hayatlarında onlarla özdeşleşmiştir. Artık yaşam amacı hâline gelmiş olan romantiklerin roman anlayışındaki amaç karakterlerin de belirgin özelliği olur. Çünkü *Romantizm* de amaç tecrübe gibi görülenin aslında kendisidir. İnsan ne kadar kabul etmese de duygu ve ihtiraslarını da bir tecrübe ile kazanır (Çetişli, 1999, s. 61).

Emma hayallerini, arzularını ve Paris'te yaşamak istediği yaşamı Charles'in gerçekleştiremeyeceğine karar verir ve romanlarda okuduğu, yıllarca kurduğu hayaline kavuşturacak yeni fırsat olarak gördüğü soylu erkeklere yönelir. Aysen gibi gerçekleşen hayali yeni hayallere yönelik ile tamamlamak istemektedir. Aysen'den farklı olarak etrafındaki mutlu kadınlara bakarak yeni hedefini belirlemiştir. Bir sonraki hedefi gözlemlemiş olduğu kadın gibi mutlu olmaktır. Her iki karakterdeki bir diğer ortak yan daima bir tatminsizlik duygusudur. Aysen'in tatminsizliği Rüşti Bey'i nişanlıyken terk edip Mısırlı Ruveyha Paşa ile evlenip bağımlı hâle geldiği bir son ile yalnız kalır. Çok istediği ve onun uğruna Mısır' gitti sosyete ve lüks yaşam arzusu onu artık yormaktadır.

Aysen ve Emma, yasak aşk ve başka arzulara yelken açmayı onları seven erkeklerin hayalleri olanı vermemesi olarak görmektedir. Emma, Charles'ı hayallerini gerçekleştiremeyeceğini düşündüğü için, çiftlik sahibi Mösyö Rodolphe0 Boulanger ile aldatır. Hatta bundan dolayı bu aldatılmayı Charles'ın hak ettiğine inanır. Yasak aşkından bahanesine dayanarak zevk aldığını görmekteyiz. Aysen'in de Ata Efendi'yi kışkırtması, Rüşti Bey'i aldatması temelinde hep bir gerekçe vardır. Aysen, âşıklarından gelen mektupları dikkate almazken, Emma, âşığına mektuplarında romantik aşk hikâyelerini taklit ederek yazar. Her ikisi de âşıklarına değer vermez ciddiye almaz veya içten değildir. Emma ve Aysen için bir sevgiliye sahip olmak veya sevmek kelimeleri arasında fark görmezler.

Ancak iki kahramanın sonları da birbirinden farklıdır. Arzuladığı hayat tarzına ulaşmadıkları için sürekli borçlanan, böylece ruhsal çöküntü ve borç batağına giren Emma intihara sürüklenirken, Aysen mutlu olamadığı bir hayatı yaşar. Her iki yazar, yasak aşkın geçici ihtiras ve heyecanının bağımlılığına ve özentili yanına da dikkatleri çeker. Emma'nın Rodolphe ile birlikte kaçma planları ve hayatındaki bu üçüncü hayal kırıklığı ile biten sonun temelinde de bu yatmaktadır. Emma ve Aysen, yaşadıkları olumsuzluklar ve her şeye rağmen eski sevgilileriyle biriktirdiği hatıralara karşı değer vermeyen ve tepkileri duygusuzdur. Her iki karakter de ihanet ettikleri ve kandırdıkları konuda acı çekmiştir. Melankolik ve kötümser ruh hâli Emma'da intihar etme düşüncesini getirirken; Aysen'de arkasında bıraktığı âşıklarına bulunduğu mutsuzlukları ve ruh hâlini anlatarak rahatlama olarak görülür. Bulunmak istedikleri şehir ve ortamda da huzur bulmamışlardır.

Emma ve Aysen'e yaşadıkları şehir ve çevrelerinde dedikoduları çıkartılmış veya isim takılmıştır. Aysen, "Sarı Kız" adı ile anılırken aynı zamanda eğlence düşkünlü ve sevdiği erkeği daha

güçlü ve zengin birine terk edebilen kadın konumundadır. Emma, bu konuda daha kötü durumdadır. Yonville’de ahlaki çöküntü durumunda kadın olarak dedikodusu çıkar. “*Daha o akşam Yonville’de bunu duymayan kalmamıştı; belediye reisinin karısı Madam Tuvache, hizmetçisine, “Madam Bovary’nin kendini lekelemekte olduğunu” söyledi*” (Flubert, 1941, s. 82). Ayşen ve Emma’nın para ve hayata karşı istekleri, doyumsuz yaşamı ve açgözlülükleri herkesçe bilindir olmuştur. Ayşen’in Mısırlı Ruveyha Paşa ile olan ilişkisi ve “*Emma’nın aç gözlülüğünü ve doyumsuzluğunu körükleyen Lheureux, kredili alışveriş ve yapay isteklerin öne çıkmasıyla, XX. yüzyılın tüketim toplumunun habercisidir adeta.*” (Ozanam; 1989:99) (Kaba, 2013, s. 64). Ancak her iki kahramanın da bu duygu ve isteklerini körükleyen ve suçlusu her zaman erkekler olarak görürler.

Emma ve Ayşen’in hazin sona giderken yaşamış olduğu pişmanlıklar yine yasak aşkları ile telafi ve tedavi etmeye çalıştığını görmekteyiz. Örneğin, Emma, Leon’un ilgisine karşılık vermezken Leon’un kasabadan ayrıldıktan sonra yasak aşkını kaybetmenin pişmanlığını duyar. Bu pişmanlığını eşinin hastası uşağın efendisi olan soylu ve zengin Radolphe’a hemen gönülünü kaptırır. Tıpkı Ayşen’in, Ata Efendi, Rüştü Bey ve yabancı aşığı arasındaki ilişkinin benzer yanı Emma’da görülür.

Ayşen ve Emma, yasak aşklarının özellikleri de birbirine çok benzer. Güvenilmez, gönül eğlendiren, gördüğü gibi olmayan ve ilk fırsatta başka heveslere kapılacak yapıda olmalarıdır. Emma’nın geniş arazilere sahip, muhteşem bir şatoda yaşayan Radolphe bağlılığını ifade ettikten bir süre sonra kendini teslim eder ve kaçmaya karar verirler. Ancak bir süre sonra Radolphe bunu yapamayacağını ve Emma’ya bakışını gösteren gerçekleri ortaya koyan bir mektupla yüzüne dahi söyleyemediklerini sıralar. Anelik duygusunu hiçe sayarak geride bıraktıklarını değersiz hissettirecek bırakıp girmeye kalktığı adam onu yarı yolda bırakmıştır. Emma üzüntüsünden yataklara düşer. Karısını her şeyden çok seven Charles, onu iyileştirmek için her yolu dener. Ata Efendi’nin Ayşen’i düştüğü durumdan kurtarmak için yollara düşmesi ve bu uğurda kahırlar çekmesiyle aynı fedakârlık durumu ortaya çıkar.

Emma, yasak aşklarını yine başka bir yasak aşkla tedavi ederken Ayşen, durulma evresine doğru yol almıştır. Ayşen’i madde bağımlısı yapan hevesi ve arzuları, Emma’yı yataktan kalkar kalmaz yasak aşk serüvenindeki yeni aşkı Leon ile sona doğru yol aldırır. Tuhaflik yanlış ve yasak olanı Emma da daha önceki pişmanlığının farkında olmasına rağmen yasak ilişkiye arzulamaktadır. Leon’un karakteri de buna zemin hazırlamıştır. Kadın ruhundan anlayan sanatçı ruhlu bir erkektir. Leon ile rahat görüşebilmek için otel odalarında devam eden yasak aşk ve tüm zevkler onu borç batağına iter. Borçlarını ödeyemedikçe yeni senetlerle uzatılır. Emma Bovary sadık ve seven kocasını, çocuğunu ihanetin pençesinde kendisiyle beraber uçuruma itmektedir. Ayşen benzer bir durumda sosyete partileri, aşkları ve madde bağımlılığının pençesinde kıvrınır. Emma, daha önce onu yarı yolda bırakan yasak aşkı Radolphe’a para istemek için gider ama hayır cevabını alır. Emma, bu durumunun ortaya çıkacağı korkusuyla arsenik ile intihar ederek ölür. Ayşen de madde bağımlılığı ve parasal olarak düştüğü durumlar karşısında tıpkı Emma gibi eski âşıklarına başvurur. Ancak sonları acılı ve kahredici olmakla birlikte aynı bitmez. Ayşen kendi sonunu yaşayarak öderken Emma canıyla ödemiştir. Emma, eşini aldatarak, âşık olduğu erkeklere güvenmekle yapmış olduğu yanlış yaşamına mâl olan bir sonla cezalandırılır.

Ayşen, Rüştü’ye yazdığı mektuplarda İstanbul’a dönmeyi istediğinden bahseder. Bir süre sonra Ayşen’in Rüştü’yle evlenme planından bahsettiği bu mektuplarını uyuşturucunun etkisiyle yazdığı, kocası tarafından istirahat etmesi ve sağlığına tekrar kavuşması için uzun bir seyahate

çıkarıldığı anlaşılır. Bu durum Ata Efendi ve Rüştü'de büyük bir yıkıma neden olur. Bu yıkım Ayşen'in yaptıklarını yaşayacağı yalnızlık son olarak geri döner. Ayşen'in cezasını bir nevi Ata Efendi çeker ve ölümüne sebep olur.

Madam Bovary ve *Bugünün Saraylısı* romanlarında romantik hayaller, arzular ve hevesleriyle hareket eden bir kadının nasıl bir felakete sürüklendiğini görmekteyiz. Ayşen'in yozlaşan karakteri, bireysel arzuları, çıkarıcı bakış açısı ve heveskâr hayalleri büyük bir sorunun bütünü olur. Fransız diline Emma'nın karakteri ile gelen *Bovarizme* tipi kadının yaşayışı Ayşen karakteri ile Türk Edebiyatında psikolojik, sosyal ve ekonomik olarak gençliğin üzerinde oluşan benzer bir tanımın olayları anlatılır. Beşer aptallıklar olarak görülen her iki genç kızın kendilerini sürükledikleri son her iki tipin yaşadıkları bütün tecrübesi ortaya koyarak yozlaşmanın kişiler üzerinde deneyerek aktarılmıştır. Ayşen ve Emma'nın babalarının ortak noktası para düşkünlüğü madde/meta düşkünlüğünün evlatlarına bırakmış olduğu mirasın başka yönlerine dikkati çekmektedir. Bütün bunlar Emma ve Ayşen'in farklı ülke ve milletten olmalarına rağmen aynı arzuları paylaşmış olmasına iten sebepler-sonuçlardır. Emma, Paris'te; Ayşen, İstanbul'da yaşama isteğinde olduğu gibi her iki karakter de realist teferruatıyla olayları tam olarak tip üzerinden ele alınmış, istihzayı tam anlamıyla göstermiştir. Emma ve Ayşen'in arzu edilme ve kendini beğendirme amacının çevresinde oluşan hevesler illüzyonist bir esarete doğru evrilen örgüsüyle karakter bozulması muhteşem biçimde verilmiştir.

Sonuç

Madame Bovary romanındaki Emma Bovary ile *Bugünün Saraylısı*'ndaki Ayşen birçok bakımından birbirine benzemektedir. Aşk karşısındaki tavırları, yetiştirme tarzları ile sonradan elde ettikleri hayat arasındaki bocalamaları ve etkisi altında kaldıkları romanlar – filmler bakımından yakın trajedileri yaşarlar. Roman boyunca Emma Bovary Paris'in, Ayşen ise İstanbul – Beyoğlu rüyası görürler. Emma Bovary evli bir kadın olarak toplumsal davranış değerlerinin dışına çıkarak kocasına ihanet ederken; Ayşen bekâr bir genç kızın yaşadığı ikilemler, bocalamalar ve kararsızlıklar arasındadır. İki kahraman da gösterişli bir yaşam tarzının özentisi içerisindedir. Birisi bunu babasından kalan zenginlikle ve daha uygun damat adayıyla elde edebilirken diğeri acıya mahkûm olmuş, intihara sürüklenmiştir. İkisi de yaşadıkları ülkenin en gösterişli mekânlarında yaşama arzularını dile getirmişlerdir. Ancak, bağımlılıkları ve arzularının peşinden gitmeleri yine çok istediklerinin onlara sunduğu ile olmuştur.

Ayşen ve Emma taşralıdır ve arzuladıkları hayatı yaşama noktasında romantik ilhamlar peşinde koşmaktadırlar. Hayatından mütemadiyen şikâyet eden Emma; hayatta daima yaşadığının bir üstünü isteyen Ayşen. Her iki karakterlerinden hareketle sosyolojik olarak da dönemin mevcut şartlarında iki genç kız tipinin panoraması değişen dünyanın yeni hayat algısı ve aşırılıkları içinde sosyal, ekonomik ve kültürel açıdan nasıl bir sona doğru götürdüğü gözler önüne serilir. Ahlaki değerlere yabancı, yozlaşmış ve sadece madde dünyasına bağlı kişilerin Savaşın yarattığı ortamın etkisiyle gerek başkişi farklı seviyelerde ve farklı milli kültüre, kimliğe, gelenek, görenekler sahip olanların tezine dair romanda ayrıntılar verilmiştir. Her iki yazarın romanında dönemin sosyal durumunu günümüz okuyucusuna Ayşen ve Emma karakterleri etrafında dönen olay örgüsünde algılama biçimi somutlaştırılarak verilmiştir.

Ayşen ve Emma, kendi adlarına bir kimlik oluşturma çabası dramatik bir hayat deneyimleriyle son bulur. Her iki karakter kadının tercihleri, bireysel ve toplumsal olarak kimliklerinin tek

çıkış noktası olan hazin son ile bitişe iter. Emma için ne yazık ki, ölümün dışında bir çıkış yolu bulunmazken; Ayşen, eğlence hayatında boy gösterme, kendisine erkekleri âşık etmesi ve ısrarla evlenmek isteyenleri oyalaması, onlarla küçük oyunlar oynaması, ümit verip ortada bırakması yine madde bağımlısı olarak muhataplarına reva gördüğü yalnızlıkla kendisi cezalandırılmıştır.

Kaynakça

- Aktaş, Ş. (2005). *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş* (7. b.). Ankara: Akçağ.
- Asal, R. R. (2017, Ekim 18). *Düşlerindeki İnsanları Kendine Daha Yakın Hisseden Bir Roman Kahramanı: Emma Bovary*. 2023 tarihinde Oggito: <https://oggito.com/icerikler/duslerindeki-insanlari-kendine-daha-yakin-hisseden-bir-roman-kahramani-emma-bovary/45888> adresinden alındı
- Atay, O. (2021). *Oğuz Atay Bütün Eserleri 6 Günlük* (28. b.). İstanbul: İletişim.
- Bingöl, N. (1944). *Yakup Kadri'nin Beş Romanında Fransız Realist ve Naturalistlerinin Tesirleri*. Türk Tarih Kurumu Basımevi, III(1), s. 9-2.
- Çelik, M. (2013, 12 18). *Farklı Yaşama Tarzlarının Bovarizmde Buluşturduğu İki Roman Kahramanı Ankara'daki Selma ile Bugünün Saraylısı'ndaki Ayşen*. FSM İlimi Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi(2), s. 77-84.
- Çelik, Y. (2019). *1920 – 1960 Türk Romanı. Türk Edebiyatı Tarihi* (3. b., Cilt IV, s. 246-326). içinde İzmir: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Çetişli, İ. (1999). *Batı Edebiyatında Edebi Akımlar* (3. b.). Isparta: Kardelen Kitabevi.
- Çıkla, S. (2002, Mayıs/Haziran/Temmuz). *Romanda Kurmaca ve Gerçeklik*. Hece Aylık Edebiyat Dergisi(65,66,67), s. 111-129.
- Deren, S. (2022). *Kültürel Batılılaşma*. T. Bora, & M. Gültekingil (Dü) içinde, *Modernleşme Türkiye'de Siyasi Düşünce Cilt 3 "Modernleşme ve Batıcılık"* (9. b., Cilt III, s. 382-388). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Flaubert, G. (2013). *Madam Bovary Taşra Töreleri* (1. b.). (S. Tiyakioğlu, & E. Serdan, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Flubert, G. (1941). *Madame Bovary* (1. b.). (N. Ataç, & S. E. Siyavuşgil, Çev.) İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Giddens, A. (2021). *Modernliğin Sonuçları* (10. b.). (E. Kuşdil, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Kaba, F. (2013). *Madame Bovary'deki Burjuva Karakterler Üzerine Bir İnceleme*. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (15), s. 59-66.
- Karay, R. H. (2014). *Bugünün Saraylısı*. İstanbul: İnkilap Yayınları. 2014 tarihinde alındı
- Moran, B. (2008). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 1* (20. b., Cilt I). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Nabokov, V. (2020). *Edebiyat Dersleri* (5. b.). (A. L. Batur, & F. Özgüven, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Noyan, S. (2016). *Madam Bovary ve Araba Sevdası Romanlarında Romantik Edebiyatın Eleştirisi*. İdil Dergisi, V(7), s. 1849-1970.
- Yetkin, S. K. (1941). *Edebi Meslekler Tarihi* (1. b.). Ankara: İdeal Matbaa. Ocak 2019 tarihinde alındı